

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI TA'LIMNI
RIVOJLANTIRISH RESPUBLIKA
ILMIY-METODIK MARKAZI

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

Bolalarning yosh xususiyatlari asoslari

Urakova Shoxida Keldiyarovna

Toshkent viloyati pedagogik mahorat markazi "Pedagogika,
psixologiya va ta'lim texnologiyalari" kafedrasida katta o'qituvchisi

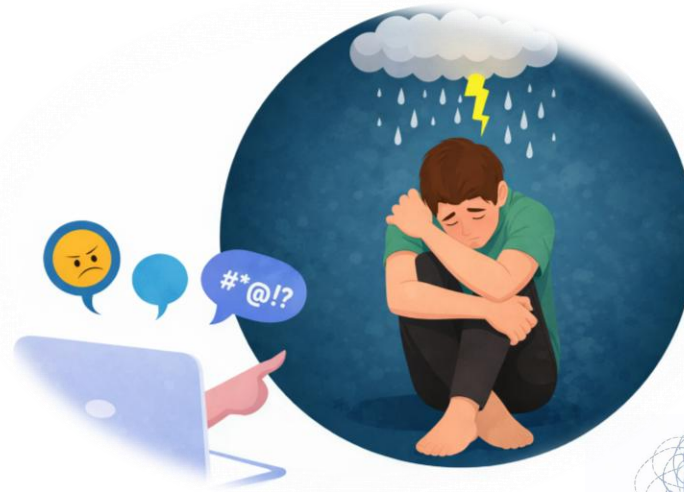
**ILK YOSH DAVRINING AHAMIYATI
SIZ NIMA DEYSIZ?**

Ilk yoshdagi psixologik ehtiyojlar hamda psixologik xatarlar

Psixologik xatarlar

Agar bolaning ehtiyojlari yetarli darajada qondirilmasa, rivojlanishda kechikish, stress va moslashuv muammolari yuzaga kelishi mumkin. Bu holatlar bolaning ruhiy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Ilk yoshdagi psixologik ehtiyojlar

Xavfsizlik ehtiyoji

Mehr va muhabbat ehtiyoji

Muloqot (aloqa) ehtiyoji

O'yin faoliyatiga ehtiyoj

Ushbu ehtiyojlar qondirilsa, bola sog'lom rivojlanadi

Mehr va muhabbatning ahamiyati

Ota-ona mehribonligi bolaning emotsional rivojlanishini ta'minlaydi

Mehr yetishmasligi:

tajovuzkorlik

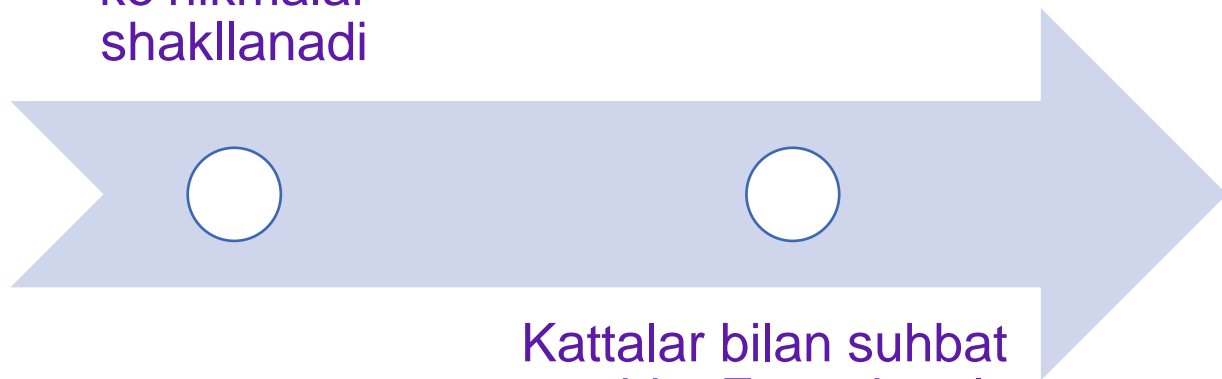
o'ziga ishonchsizlik

Ijobiy munosabat sog'lom shaxsni shakllantiradi.

Aloqa (muloqot)ning roli

Nutq
rivojlanishining
asosi Ijtimoiy
ko'nikmalar
shakllanadi

Kattalar bilan suhbat
muhim Emotsional
bog'lanish
mustahkamlanadi

Stress va adaptatsiya muammolari

- Bogʻchaga moslashishda qiyinchilik
- Yangi muhitdan qoʻrquv
- Uyqu va ishtaha buzilishi
- Emotsional beqarorlik

Psixologik xatarlarni barvaqt aniqlash

- Bola xulqini kuzatish
- Nutq va harakat rivojini baholash
- Ota-ona va pedagog hamkorligi
- Psixologik diagnostika

Psixologik xatarlar tushunchasi

- Rivojlanishda kechikish
- Stress holatlari
- Adaptatsiya (moslashuv)
muammolari
- Psixologik noqulay muhit ta'siri

Rivojlanishda kechikish

- Nutqning kech rivojlanishi
- Harakat faolligining pastligi
- Bilish jarayonlarining sustligi

Sabablari:

- parvarish yetishmasligi
- salbiy muhit

O'yinning rivojlanishdagi roli

O'yin – bolaning asosiy faoliyati.

- Bilish jarayonlari rivojlanadi
- Tasavvur va ijodkorlik kuchayadi
- Harakat va ijtimoiy tajriba orttiriladi

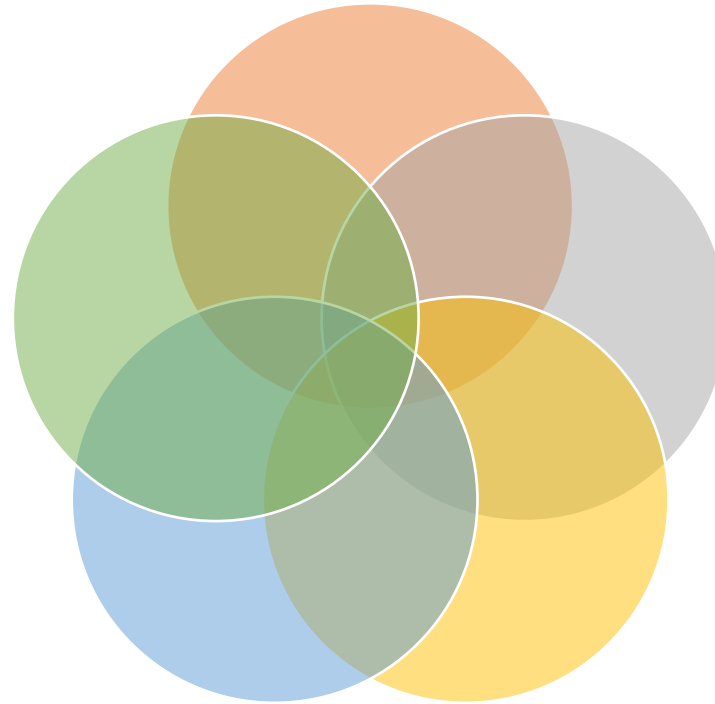
Profilaktika

Psixologik xatarlarni barvaqt aniqlash uchun bola xulqini kuzatish, ota-ona va pedagog hamkorligi muhim.

Profilaktika choralari

Mutaxassis maslahatlari

Mehrli va xavfsiz muhit yaratish

Doimiy muloqot

O'yin orqali rivojlantirish

NEGA AYNAN KUZATUV?

Kuzatuv – psixolog ko'zi

Tabiiy muhit

Uzluksizlik

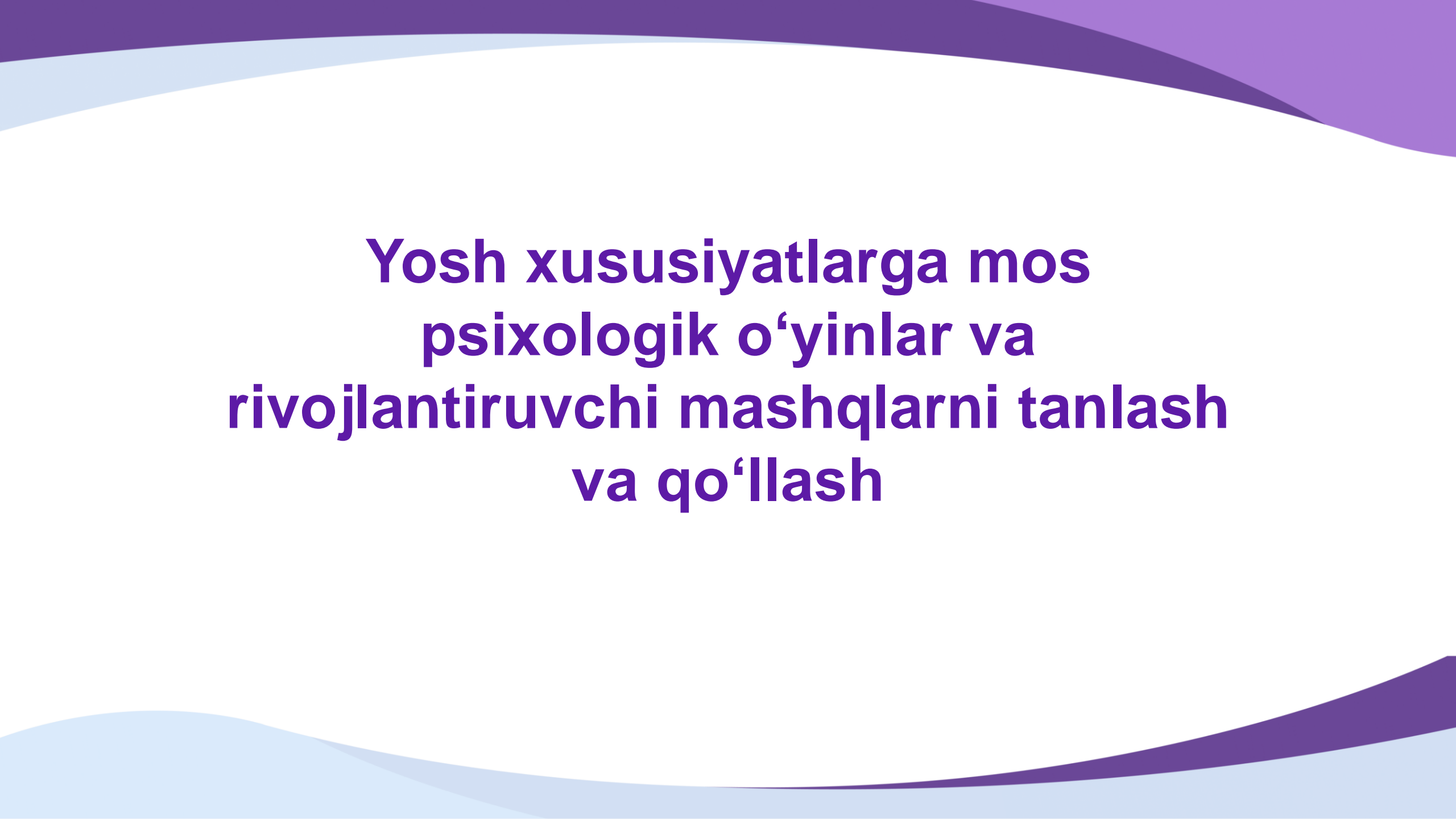
Aralashmaslik

Kuzatuv turlari:

- Erkin
- Strukturali
- Maqsadli

**Yosh xususiyatlarga mos
psixologik o‘yinlar va
rivojlantiruvchi mashqlarni tanlash
va qo‘llash**

Maqsad:

Yoshga mos o'yin va mashqlarni tanlash, moslashtirish va amaliyotda qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirish

O'yin nima?

O'yin nima?

Ta'rif berish kerak

1. Oddiy va ilmiy ta'rif

2. Psixologik (ilmiy) ta'rif

3. Trening uchun "jonli" ta'rif

Nega har bir yoshga bir xil o‘yin mos kelmaydi?

“Bir o‘yinni 3 yoshli bola bilan ham, 6 yoshli bola bilan ham o‘ynash mumkinmi?

Nima uchun?”

- ✓ Bola o‘yin orqali o‘rganadi
- ✓ O‘yin — rivojlanish vositasi
- ✓ O‘yin — tashxis va korreksiya usuli

🎤 “Bola biz bilan o‘yin orqali gaplashadi. Demak, o‘yinni to‘g‘ri tanlash — psixologning asosiy qurolidir.”

3–4 yosh (kichik guruh)

☞ Asosiy xususiyat: harakat, taqlid, rang va tovush.

Mos o‘yinlar:

- “Rangni top”
- “Kim qanday ovoz chiqaradi?”
- “Katta–kichik”
- “Top va ko‘rsat”

🌀 Rivojlantiradi:

- Idrok
- Diqqat
- Nutq
- Sensor rivojlanish

4–5 yosh (o‘rta guruh)

☞ Asosiy xususiyat: syujet, qoidani tushunish, muloqot.

Mos o‘yinlar:

- “Qanday his qilyapman?”
- “Nimani o‘zgartirdim?”
- “Rolga kiramiz”
- “Topishmoq o‘yini”

🌀 Rivojlantiradi:

- Xotira
- Emotsional intellekt
- Muloqot
- Tafakkur

5–6 yosh (katta va tayyorlov guruhi)

☞ Asosiy xususiyat: mantiq, mustaqil fikr, hamkorlik

Mos o‘yinlar:

- “Mantiqiy zanjir”
- “Muammoni hal qilamiz”
- “Qoidali stol o‘yinlari”
- “Hikoya tuz”

🌀 Rivojlantiradi:

- Tafakkur
- Nutq
- Ijtimoiy moslashuv
- Mustaqillik

O'yin turlari:

Syujetli va rollarga bo'lib o'ynaladigan o'yinlar;

Didaktik o'yinlar;

Harakatli yoki qoidali o'yinlar;

Aralashtirilgan o'yinlar;

Qurish va yasash o'yinlari.

O'yinlarning syujeti xilma-xilligiga qaramay, ularni maxsus guruhlariga biriktirish imkoniyati mavjuddir

Ishlab chiqarishga (texnikaga); sanoat, qishloq xo'jaligi, qurilish, kasb-hunarga oid o'yinlar;

Maishiy va ijtimoiy siyosatga ro'zg'or: bog'chaga, maktabga, kundalik turmushga oid o'yinlar;

Harbiy: O'zini Vatan, oila himoyachisi rovida ko'rish;

Drammalashtirilgan: kino, spektakl va boshqalarga oid o'yinlar/

Yosh	O'yin turi	Maqsad
3–4	Harakatli	Idrok, diqqat
4–5	Syujetli	Muloqot, emotsiya
5–6	Qoidali	Tafakkur, ijtimoiylik

Har bir o‘yin **qisqa, qiziqarli va yoshga mos** bo‘lishi kerak.

Rag‘bat va ijobiy atmosfera — bolalarni faol qiladi.

Har bir o‘yin **maqsadga xizmat qilishi** muhim.

Vazifa qiyinligini **yoshga mos oshiring**.

**Rivojlantiruvchi mashq
nima?**

Mashqni tanlash mezonlari

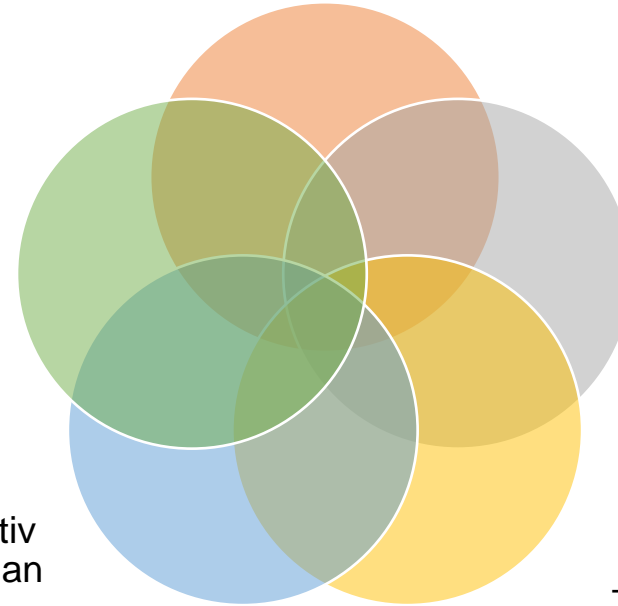
Rivojlantiruvchi mashq — bu bolaning maqsadli rivojlanishiga xizmat qiladigan, yosh xususiyatlariga mos va natijasi aniq ko‘rinadigan faoliyatdir.

U o‘yin kabi qiziqarli bo‘lishi mumkin, lekin asosiy vazifa — bola ko‘nikmalarini rivojlantirish.

Yoshga moslik – har bir mashq bolaning yosh xususiyatlariga mos bo‘lishi kerak.

Resurslarga moslik – mavjud vositalar va muhitga mos.

Qiziqarli va interaktiv – bolani jalb qiladigan va rag‘batlantiradigan.

Maqsadga moslik – mashq qaysi ko‘nikmani rivojlantirishi oldindan aniq bo‘lsin (diqqat, nutq, xotira, muloqot).

Murakkablik darajasi – bolaning rivojlanish darajasiga mos.

Bolalarda yosh xususiyatlaridan kelib chiqadigan qiyinchiliklarni aniqlash va psixologik yordam ko'rsatish.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda (3-7-yosh) uchraydigan qiyinchiliklar

Hissiy sohadagi qiyinchiliklar

- Tez-tez yig'lash
- Jahldorlik
- Qo'rquvlar

Ijtimoiy moslashuv qiyinchiliklari

- Bog'chaga moslashishdagi qiyinchiliklar
- O'ta tortinchoqlik
- O'rtoqlari bilan kelisha olmaslik

Kognitiv qiyinchiliklar

- Diqqatning tez chalg'ishi
- Xotiraning sustligi
- Ko'rsatmalarni tushinmaslik

“Bebosh bola” sindromi

Beo‘xshov harakatlar, jahldor, yig‘loqi, ota-onasining gapiga kirmaydigan, o‘zbiarmon, parishonxotir, aka-ukasi va tengdoshlari bilan chiqishmaydigan, o‘jar va qaysar bolalarda uchraydi.

Ushbu sindrom sinonimlari: “Giperdinamik sindrom”, “Giperaktiv sindrom”, “Miyaning minimal disfunktsiyasi”, “Giperkinetik sindrom” va boshqalar.

Odatda, 5-7 yoshda ko‘zga tashlana boshlaydi, shifokor yoki psixologga murojaat qilish davri 8-11 yoshga to‘g‘ri keladi.

BOLA NEGA DUDUQLANADI?

Bir yoshda gapira boshlagan bola uch yoshga yetmasdan ota-onasining qattiqqo'lligi, qo'rqitilishi yoki qorong'u xonaga qamab qo'yilishi (tarbiyalash uchun) sababli nutq ravonligini yo'qotadi va duduqlanib gapira boshlaydi.

Agar nutq buzilishlari bosh miya kasalliklari sababli rivojlangan bo'lsa, nevrpotolog (neyropsixolog) yoki tibbiy psixolog davolaydi. Lekin so'zlarni to'g'ri talaffuz qilishni faqat logoped (defektolog) o'rgata oladi.

Bosh miyada nutq uchun javob beradigan 7 ta markaz bor bo'lib, 7 yoshgacha rivojlanib va shakllanib boradi. Shuning uchun, bolani maktab yoshiga yetmasdan davolash zarur. Aks holda unda boshqa ruhiy jarohatlar rivojlana boshlaydi.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI TA'LIMNI
RIVOJLANTIRISH RESPUBLIKA
ILMIY-METODIK MARKAZI

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

Ishtirokingiz uchun rahmat!